

Výchova ke kázni.

Námět k diskusi.

Pamatujeme všichni živě, jak se u nás projevoval protivojenský duch dávno před válkou, v době války, brzy po převratě i později. Tehdy politická i nepolitická, intelektuální i neintelektuální veřejnost dávala nájevo vojenský zájem tím, že žádala radikální revisi výchovy k vojenské kázni, jež se během staletí ve všech armádách vyvíjela kolem krystalizačních jader, tvořených hierarchickými stupni vojenského kolektiva.

Poměr vyššího k nižšímu a opačně nižšího k vyššímu je u nás veřejností často přetřásán a dává jí mnohdy podněty k útokům na vojenství jako na organizaci vůbec a je jí záminkou ke kritice osob tábora velitelského. Vzpomeňme tiskového tažení, jehož podkladem byly sebevraždy v armádě a tak zvaného „týrání“ vojáků.

Nejde o to, abychom stopovali negativní sklony našeho veřejného mínění, důležitější pro nás je problém výchovy ke kázni, jež, i když je nejharmoničtější, tedy nejlepší, není a nebude vždy provázána vzájemným souladem nižšího a vyššího. Stává se často, že vzájemný poměr obou je samozřejmý, ale jen na pohled, neboť nižší, aby měl pokoj, si myslí: „děj se co děj, mne nepředěláš!“ a dělá vše jen na oko!

Podle toho může býti kázeň:

- a) v ě d o m ě podřízenou,
- b) p a s i v n ě podřízenou.

Na tomto vztahu, to je na souladu individua a předpisu, buduje každá vojenská organizace své bytí, svou oprávněnost, svou práci. Výchova ke kázni buď počítá se skutečností, bere v úvahu vědomé i pasivní podřízení a podle toho arci kalkuluje psychologicky rozvrhy pro případ války již dávno v míru (Francie, Německo, Srbsko), nebo toho nedbá, ba velikašsky to přehlíží, podceňuje (Rakousko-Uhersko, Rusko, předválečná a válečná Itálie); pak ovšem nastávají situace a tvoří se perspektivy, které jsou důsledkem každé vojenské nepředvídané a nedomyšlené kalkulace.

Státy, které s povahou podřízenosti počítají (ať už je to podřízenost vědomá nebo pasivní), uzpůsobují podle toho poměr vyššího k nižšímu,

ale připravují d ů k l a d n ě, počínaje rodinou a konče školou i nižšího na tento poměr.

Vojensky (tedy až v kasárnách) může jíti uzpůsobování mnohými cestami. Nejlehčí, nejpohodlnější, ale také nejnebezpečnější je cesta, jež přehlíží pasivní podřízenost, anebo když má o ní vědomost a snaží se ji překonávat násilným zásahem (řízností). Těžká, nepohodlná, namáhavá, ale v době války ovoce nesoucí je metoda, která pasivní podřízenost neláme přes koleno, nýbrž přirozenost vojákovu výchovou přizpůsobuje vojenské kázni.

Tak se nám zjeví dva světy vojenské výchovy ke kázni:

a) b e d ř i c h o v s k á m e t o d a, to je ona pověstná říznost, již náš voják říká „vopičky“. Zde je „vyšší pán, nižší kmán“. To je metoda čistě z e v n ě. Němcům ve většině bude vyhovovat (víme však, že se výmarský duch po válce nenápadně i u nich přizpůsoboval pojetí galskému), neboť jsou stvořeni k tomu, aby byli ovládáni tempy v pohybu i v myšlení.

b) F r a n c o u z s k á m e t o d a při vši přísnosti a důslednosti má posvěcení vnitřního i zevního přátelství, přátelství nejen kolektivního (t. j. národního), ale i lidského, je prosta řízností, neboť žije z hrdého všénárodního vědomí všeobecné branné povinnosti.

Kde je naše místo? Odpovídá naší národní přirozenosti pojem naší vojenské kázně? Počítáme se skutečností? Podřizuje se náš voják vědomě, či pasivně?

Hle, zde je problém významný pro vedení války i pro dobu mírovou. Je třeba přemýšlet, která cesta je v našich poměrech cestou pravou, cesta bedřichovská, cesta drillu, cesta vnějšího a vnitřního přizpůsobení — cesta francouzská?

II.

Služební řád A-I-1, I. díl, který tvoří základnu ducha naší armády, definuje kázeň takto: „Kázeň je vědomé podřízení vlastní vůli vůli vyšší, vůli odpovědné. Kázeň je hrdé vědomí vojáka, že se dává bez omezení do služeb celku a to že je lidsky dobré a krásné.“

Osobitost, svéráznost a význačná odlišnost tohoto pojetí kázně vysvitne, postavíme-li proti němu pojetí bývalé, tedy to, v němž generace našeho státního území rostly po staletí. Je to definice kázně bývalé rakousko-uherské armády: „Disziplin ist die Pflicht des unbedingten Gehorsams...“, t. j. kázeň je povinnost naprosté, bezpodmínečné poslušnosti.

Jestliže náš Služební řád mluví o vědomém podřízení vlastní vůli, což znamená, že očekává svobodné podřízení individua, tato „vojenská“ revolučnost je podepřena tím, že Služební řád (A-I-1, I. díl, čl. 19) předpokládá c o n e j p e č l i v ě j š í v ý c h o v u k e k á z n i, stará, rakousko-uherská armáda znala slepou, naprostou poslušnost. Tedy: československé pojetí charakterisuje dobrovolné podřízení, rakousko-uherské nedobrovolné.

Z toho lze vyvozovat kladné i záporné závěry.

Naše definice kázně předpokládá poměr samozřejmý, rakousko-uherská násilný.

Poměr násilný zdá se mnohým efektnější, ale má mravní slabinu. Může býti v dnešní době zdrojem často nepozorovatelných střetnutí (kon-

fliktů), protože národy už dávno nechápou bedřichovského pojetí kázně, jehož přežilost a zastaralost si uvědomoval před sto lety i mladý Clausewitz. Za těchto konfliktů, pramenících se z vědomí podřízené úsluhy, podřízení myslí: „nižší více, vyšší nic anebo méně“.

Násilné zasahování nepočítá s všeobecnou brannou povinností, jež služební dobu z bývalých dvanácti služebních let rapidně zkracovala, a nepočítá ani s jednonárodním vojskem. Mělo proto násilné zasahování oprávnění v bedřichovské armádě, složené z jinonárodních prvků než výhradně německých, a jistě že v této skutečnosti lze spatřovati i aplikaci rakousko-uherskou.

Jestliže se násilný zásah nepřežil zavedením všeobecné branné povinnosti, pozbyl na praktické hodnotě mnoho světovou válkou, která mírovou výcvikovou práci u kádru zracionalisovala do té míry, že ji oprostila slavnostních úkonů a vede ji cestami boje, který nepředpokládá mechanisaci lidského úkonu a myšlení, ale naopak „vzájemnou shodu“, vedoucí „k zdárnému výsledku“. Tedy soulaď, shoda — ne mechanisovaná stádnost!

Nováček viděl v kasárnách staré ukázněné druhy, sloužící druhý, třetí rok (ročníky v kadetní škole), tedy od nich kázeň nejen odkoukal, ale byl jimi k ní nucen. To bylo za systému „rekрутů a starých“. V našich kasárnách není starších ročníků („mazáků“), od nichž by nováček kázeň odkoukal, zde k ní má vychovávat od a do zet několik vyšších, a to za 14 měsíců, kdy tradice světlice je příliš krátká a 14měsíční službou pozbyla tepla generační souvislosti.

Československé pojetí kázně je pojetí demokratické. Proto předpokládá „nejpečlivější výchovu“, neboť nevylučuje činnost na vlastní vrub.

A jaká je u nás možnost výchovy ke kázni, to je ke kázni, jež znamená „vzdání se osobního štěstí, osobního blaha a prospěchu do té míry a potud, pokud toho žádá štěstí, blaho a prospěch celku“?

Rodina, škola s takovou výchovou generelně nepočítá, tělovýchovné různé organizace, hlavně sportovní kluby, žijí duchem, který pěstuje velmi často jen kult slávy jednotlivce. Nezbývá, než aby výchovu prováděla armáda. Je možné, aby takovou výchovu prováděla, když žije čtrnácti měsíci presenční služby? Může provádět výchovu ke kázni velitel setniny a jeho spolupracovníci? Je možno mluvit o „pečlivé výchově“ za tak krátkou dobu, která znamená horečné tempo a vysilující práci velitelských orgánů a napětí nervů svědomitého představeného?

Přihlížejme i k národnostnímu složení obyvatelstva. Pojetí československé předpokládá kolektivum jednonárodní nebo kolektivum několika národů, spojených velkou myšlenkou (francouzská armáda Velké revoluce, husité, legie).

A což programy politických stran, odlišnosti krajové, historické, tedy diferenciacce zřejmě bipolární?

Jaké jsou poměry náboženské, v nichž se naše národní společnost ocitá? Náboženství je považováno za přežitek, přiznání k němu za nepokrokovost, a přece právě duch náboženských představ u nás sám o sobě tvořil pečlivou výchovu ke kázni vědomé, výchovu, které je každému státnímu celku potřeba, tím více tedy státu našemu, jehož nejslavnější vojenské epochy byly inspirovány duchem náboženským.

Československé pojetí kázně má dobově pozitivní význam: omezuje mechanisaci, tedy po stránce moderního bojového rozhodování neulpívá na stádnosti, naopak připouští souladný individualismus v jednání s celkem. Prospívá to všem zbraním a službám? Není zde jisté omezení? Neškodí takový postup u jedné skupiny zbraní akcím ostatních zbraní? Odpovídá dnešní technické výzbroji a moderní taktice? Je v souladu s výkonností střelných zbraní? Nehrozí zde nebezpečí činnosti na vlastní vrub, která má v zápětí nepořádek, neklid a rozvrácení bojové kázně a pořádku? Je vyloučeno nebezpečí přeceňování, jež vede k zlehčování představených, kterážto okolnost je lučavkou vojenské kázně? Není připravena základna kritiky, jež je s to rušit důvěru v představeného, vyššího a tím i povinnost podrobovat se jeho rozkazům, za něž především on jako vyšší odpovídá?

Kázeň je otázka velmi životná, neboť nemá trvat jen po dobu presenční služby, nýbrž jako hodnota nejcennější má s vojákem odejít do zálohy a má v něm znovu oživnouti, jakmile se vrací k svému pluku za jakékoliv okolnosti.

Kázeň, toť konstantní funkce vojákovy života. Má býti nezměnitelně trvalá, kdežto vojenská odbornost (jíž se vojákovi v době presenční služby dostává) jako hodnota nestálá prožívá rok co rok změny v důsledku předurčené evolučnosti vojenské doktriny.

Zevní projev kázně se přenáší i do techniky výcviku. Vědomá podřízenost vylučuje na vojensko-odborném výcviku dril, pasivní podřízenost s ním počítá. Tak vzniká paradox: dril mechanisuje výcvik, tedy jej ulehčuje méně chápavému, tvoří kolektivní jistotu a jednotnost v jednání a rozhodování, ale dnešnímu způsobu boje snad přece nevyhovuje, neboť dnešní boj předpokládá soulad a iniciativnost. Naproti tomu vědomá podřízenost buduje kladnost výcviku na jednotlivci.

Co soudí představení o drilu?

Velká část s ním počítá, neboť dril automaticky vyrůstá ze situace vytvořené čtrnáctiměsíční presenční službou. Jeho živnou půdu tvoří nedostatek času v kasárnách. Jsou tedy zásady vytčené Služebním řádem realizovány jen z části, buď ojedinele jednotlivci nebo pluky, v jádru však jeho výchovná ustanovení, pramenící se ze zkušeností světové války, jsou možná spíše jako ustanovení teoretická než praktická. Je chápána přirozenost československého vojáka? Nepášeme na něm mravní bezpráví, když jej mechanisujeme? Náš voják uvažuje, usuzuje. Pasivní podřízenost jeho přemýšlivost však stlačuje do kadlubu drilu. To dokazuje tento příklad, ověřený představenými i podřízenými: náš voják, stojí-li při vyučování ve škole u tabule v pozoru a má odpovídat na otázky z učebné látky, často mlčí. Nemůže myslit! Teprve když smí stát v pohovu a může třeba i gestikulovat, stlačená jeho přemýšlivost se osvobozuje a paměť vydává obsah, kterému se voják předtím pilně učil. To proto, že v pozoru je nucen myslit na mechanické držení těla, jak je dáno postojem v pozoru, tím se jeho myšlení soustřeďuje otrocky na mechanické pojetí postoje, místo aby se obíralo situací náhle nastalou, jíž je dejme tomu zkouška u tabule. To služ nejen jako pozoruhodná ilustrace našeho vojáka, ale jako ilustrace člověka vůbec!

Ustanovení našeho Služebního řádu, proklamující vědomou kázeň, bylo lze provést, když armáda měla možnost dvouleté presenční služby;

18měsíční doba je částečně teoretisovala, 14měsíční pak úplně, a to proto, že armáda byla jí proměněna v tábor horečného tempa a rytmu, v tábor, v němž není oddechu a odpočinku, v němž se počítá s každou vteřinou pro výcvik a v němž den je krátký, i kdyby měl 24 hodin p r a c o v n í c h.

Tak se dospělo k osudové situaci základních ustanovení a skutečně možné práce ve výchově. Neskrývá se v tomto nesouladu osudné nepochopení národní přirčenosti, přirozenosti tvořivé, která při dobrém vedení a pečlivé výchově je schopna vědomé podřízenosti, jak ukázaly dějiny světové války? Naše národní přirčenost je osobitá, nepřizpůsobuje se slepě. V každém donucování vidí náš člověk zneuctěnu vlastní staletou touhou po lidské důstojnosti, protože diktát jej ohraničuje v jeho živelné náklonnosti: věd o m ě s l o u ž í t i c e l k u (sobě jako občanu). Naše národní přirčenost má rysy, jež výchovu k vědomé kázni činí odpovědnou, ba naskýtají se i trýznivě trpké pochybnosti pro ty opovředně vyšší, kteří vědomou kázeň s radostí uznávají.

S některými paragrafy Služebního řádu je tedy nadhozena osudová otázka, která se nedá řešit jednou osobou nebo několikačlennou komisí a která se nedá řešit jednostranně ani zkrácenou, ani prodlouženou presenční službou. Pasivní kázeň bez studia problému by byla velmi pohodlným východiskem. Vědomá kázeň je otázka živelná, pravdivá, moderní. Proto je třeba tento tak vysoce odpovědný problém řešit kolektivně, prakticky i vědecky. Slovo má mít nejen voják praktik, ale i voják psycholog a sociolog, voják lékař, voják soudce, voják technik, historik a všichni ti vojáci i nevojáci, kteří mají mysle oproštěny diletantského teoretisování. Cizí vzory se pro náš případ nehodí! Náš případ je složitý a osobitý jak přirozeností československého obyvatelstva (politickým, náboženským a biologickým jeho jádrem), tak i jeho vojenskou přirozeností. Je to problém historický. Je rázu čistě československého, rázu střeoevropského, proto je svrchovaně komplikovaný. A v tom je jádro našeho národně vojenského problému kázně. Jeho řešení ve směru vědomé podřízenosti dává naděje nenásilného zlomení československého antimilitarismu, který je z velké části živěn pasivní podřízeností a který by jistě vymizel, jakmile by předpoklad pečlivé výchovy k vědomé podřízenosti byl realizován osnovami školními a stanovami tělovýchovnými, tedy školou a tělovýchovnými organizacemi.

To nepředpokládá výchovu technickou (neboli hraní na vojáčky), ale výchovu mravů, což v nepopulární terminologii znamená výchovu vlasteneckou a náboženskou. Nacionalismus zdravý, humanitní a náboženskost opravdová, toť pojítka, jež v životě moderních armád budou vždy tvořiti kladné spoje, bez nichž není uskutečnitelná kázeň, od níž vojáci i nevojáci očekávají, že antimilitaristický národ převede do tábora brannosti.

V závěru zdůrazňuji: Jsem si plně vědom komplikovanosti našeho problému vojenské kázně, při jehož řešení na každém kroku číhají davy paradoxů, pochyb, kde co je ideově dobré, je prakticky nepřijatelné, ba zhoubné, kde jedno pojetí popírá iniciativnost v taktice, ale současně racionalisuje a mechanisuje výcvik některých oborů a naopak zase působí ztrnulost, anebo docela přetavuje iniciativnost až v projevu neposlušnosti.

Je to gordický uzel, jehož jednostranné roztěti by bylo škodlivé, ač nelze zapírat, že více než dějinným a evolučním vývojem našeho lidu, jeho přirozenosti, je těžkost problému vytvořena vnitřní situací, jak se u nás vytvořila od převratu. Cítíme v problému přímo lví spár vnitřních vlivů,

operujících libivými hesly a nedbajícími skutečností. Složitost takového problému, který je nad síly jednotlivce, složitost tak plnou logických rozporů a vzájemně nesourodých a neslučitelných trudů vytušil čtenář z mých řádků, které — a to zdůrazňuji — nechtějí být ničím jiným, než nadhozením aktuálnosti problému.

Proto jsem nezaulal subjektivního stanoviska v řešení, neboť rozhodování jednotlivce v tak ožehavé spleti není jen nad jeho síly, ale bylo by jednáním přímo opovržlivým a neodpovědným.

Podplukovník gšt. — s k ý:

Odzbrojovací jednání v I. čtvrtletí r. 1934.

(Pokračování — psáno v březnu.)

D. Pamětní spis Francie Německu ze 14. února.

Francie odpověděla asi takto:

Třebaže Francie předložila Německu konkrétní návrhy na odzbrojení, přece Německo o jejich upřímnosti pochybuje, neboť tvrdí, že velmoci (a tedy i Francie), které mají mocnou výzbroj, nejsou ochotny ke skutečnému odzbrojení. Pro tento pochybný závěr se Německo nepřizpůsobilo zaslanému návrhu a zvláště nepodalo žádných přesných podrobností, pokud jde o kontrolu a úmluvy locarnské.

Srovnání početních stavů Francie a Německa může se týkat jen počtů s c h o p n ý c h srovnání a tedy počtů určených k obraně mateřských teritorií a ovšem jen tehdy, jsou-li vzaty v úvahu všechny síly mající vojenský ráz.

Rovnost ve válečném materiálu může následovat jen po přeměně německé armády a po započítání polovojenských organizací do početních stavů armády.

Německo zavrhló tyto dvě základní otázky a tím celý pamětní spis z 1. ledna.

Z toho důvodu nevidí Francie nutnost odpovídati na dotazník. Vidí, že tyto sporné otázky nebudou moci být řešeny jen mezi Francií a Německem, nýbrž za účasti všech států, které to zajímá. Z uveřejněných dokumentů je známo, že Německo má — pokud jde o organizaci armády (vrchní velení, štáby, školy, zálohy kádrů, mobilisaci), o počty (mírové a zálohy), jakož i o válečný materiál, mnohem více, než mu dovozuje mírová smlouva, a že k tomuto stavu by musilo býti přihlédnuto při event. pozdějším srovnání. Dříve než se bude jednat o budoucnosti, je nutno uvažovat o přítomnosti.

Kontrola musí být přijata, má-li konvence mít účinek. Poněvadž to bude orgán mezinárodní, nemusí se žádný stát cítit tím dotčen ve své svrchovanosti, zvláště bude-li tato kontrola s to zajistiti mír.

Německo pochybuje neprávem, že by Francie nechtěla omezit své zámořské síly, neboť všechny zámořské síly použitelné v mateřské zemi mohou podléhati limitaci.